

FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL'İN SUDA HALKALAR ADLI ESERİNDE SU İMAJLARI VE BENZETMELER

*Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU**

ÖZET

Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı şiir kitabı günümüze kadar Latin harflerine aktarılmamıştır. Bu eserde kullanılan su imajları ve benzetmeler Türk şiirine yeni yaklaşımlar ve çağrışımlar getirmiştir. Eserdeki su imajları bazen şairin ruhu ve hayalleri yerine kullanılırken bazen de sevgili ile beraber düşünülen bir arka fon olarak kullanılmıştır. Şair su imajlarını karamsar tablolar halinde oluşturmuştur. Bu tablolarda şair ve sevgilisi vardır. Su imajları ve şairin hayalleri şiirin değişmez arka fonlarını oluştururlar. Şiirdeki arka fonlar birer leit motif olarak gider gelirler. Şairin oluşturduğu bu tablolarda görsellik ve kişisellik ön plana çıkar. Eserdeki benzetmeler ise klâsik Türk şiirindeki benzetmelerden farklı oluşturulmuştur. Bu benzetmeler şiire farklı anlam başkalaşmaları katmıştır. Benzetmeler yoluyla şiirin düşünsel temellere dayandırılması, şiire yeni anlam kapılarının açılması yeni Türk şiirinin ciddi kazanımlarından biri olarak düşünülebilir. Hem benzetmelerde hem de şiirde kullanılan su imajlarında geçmişin karamsar duygularla hatırlandığını ve geçmişe özlem duyulduğunu görmekteyiz. Bu yönüyle geçmiş; şairin hayallerini, matem duygusunu, su imajlarını ve benzetmeleri etkileyerek şiire yansır. Eserdeki benzetmeler muhayyel, görsel, şiirsel zemini güçlü benzetmeler şeklinde gruplandırılabilir. Bu benzetmelerde karamsarlık ve hüznün duyguları hâkimdir. Şairin kullandığı imajlar ve benzetmeler Türk şiiri için birer yenilik olarak değerlendirilebilir. *Suda Halkalar* adlı eser üzerine yapılan bu ilk araştırma, Çamlıbel'in şiiriyetini daha iyi anlamamıza ve edebî çizgisini belirlememize yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Faruk Nafiz Çamlıbel, *Suda Halkalar*, şiirsel zemin, su imajları ve benzetmeler.

WATER IMAGES AND METAPHORS IN SUDA HALKALAR WHICH FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL'S WORK

ABSTRACT

Suda Halkalar (Circles in Water) which the poetry book of Faruk Nafiz Çamlıbel, has not been translated into the Latin alphabet to the present day. The images of the water and metaphors which used in this work brought new connotations and approaches to the Turkish poetry. The images of the water in the poetry book are used instead of the poet's soul and dreams sometimes. These images are thought with

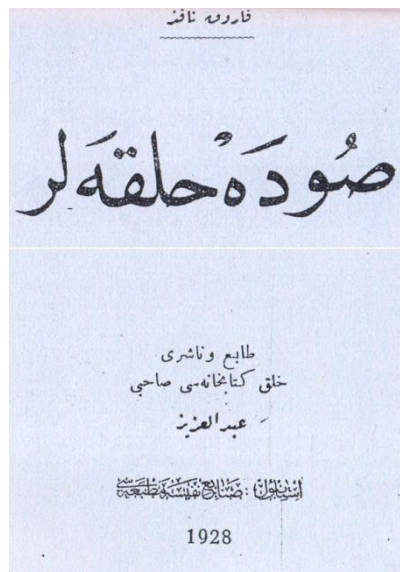
* Yrd. Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Ed. Fak. TDE Bölümü, El-mek: hdogramacioglu@mynet.com

poet's darling and sometimes are used as a background. The poet formed the images of the water in his poem sadly. There are the poet and his darling in these tables. The images of the water and the dreams of the poet form the background of the poem. The backgrounds in this poem are repeated as a leitmotiv. Visuality and individuality becomes important feature in these tables created by the poet. The metaphors in the work created differently from classical Turkish poetry. These metaphors brought a new meaning to the poem. The poem based on the intellectual grounds via metaphors. This can be considered as one of the significant achievements of Turkish poetry. We can see that the past remembered and desired both in poetry and metaphors by pessimistic feeling. In this respect the past affects the poet's dreams combining with a sense of mourning, water images and metaphors in poetry. The metaphors can be grouped as imaginary, visual and strongly poetic ground. The feelings of pessimism and sadness are predominant in these metaphors. The images and metaphors used by the poet can be considered as an improvement for Turkish poetry. It is the first research done on *Suda Halkalar* (Circles in Water) will help to better understand and identify Çamlıbel's aspect of poetry and literary line.

Key Words: Faruk Nafiz Çamlıbel, Circles in Water, poetic ground, the images of the water and metaphors.

Giriş

Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı şiir kitabı günümüze kadar Latin harflerine aktarılmamıştır. Bu çalışmada şairin gizli kalmış ve incelenmemiş bu eserinde oluşturduğu su imajları ve benzetmeler incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Eserdeki su imajları bazen şairin ruhuna tesir eden bir kavram olarak; bazen de sevgili ile beraber düşünülen bir varlık olarak kullanılırken bazen de şiirdeki mekânı şekillendiren bir arka fon olarak kullanılmıştır. Benzetmeler ise klâsik Türk şiirindeki benzetmelerden farklı olarak muhayyel, görsel, portreleştirilen ve ruhsal benzetmeler gibi bölümlendirmelerle incelenmiştir. Şiir kitabındaki su imajları ile benzetmeler Çamlıbel'in edebî kişiliğini ortaya koyan önemli ipuçlarını ihtiva etmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Yukarıda kapak fotoğrafı görülen eser günümüze kadar Latin harfleri ile basılmadığı için üzerinde yeterli incelemeler yapılmamıştır. 1928'de ilk ve son baskısı yapılan eser günümüzde ancak kütüphane arşivleri içerisinde temin edilebilmektedir.

A. Su imajları

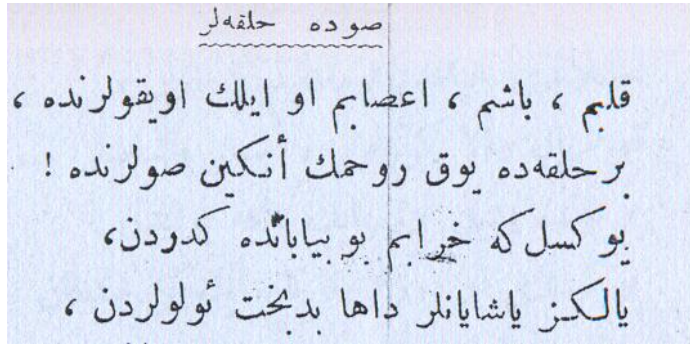
Suda Halkalar adlı eserinde suyu kendine bir imaj olarak seçen yazar birçok mısraında bu kelimeyi farklı anlamları karşılayan bir söz şeklinde kullanır. Mısralarda karşımıza çıkan su imajları birtakım duygu ve kavramlara benzetilerek bir imaj oluverir. Eserde su ve su kavramları bazen birer sembol, bazen şairin ruhunu yansıtan bir ayna, bazen de farklı duygulanmaları anlatan bir vasıta olarak görünmektedir. Su, çok kez sevgili ile beraber düşünülen bir kavram olarak Çamlıbel'de kullanılmıştır. Şair, sevgilisini su ile beraber hatırlamakta, su sevgiliyi çağrıştıran bir imaj olmaktadır. Su imajının sevgili ile beraber kullanıldığı mekânlar özlenen ve hatırlanan yerler olarak görülürken bazen de şairin kendi ruhunu yansıtan, onunla özdeşleşen bir imaj olmaktadır. Bu özdeşleşme ile su, şairin ruhu ve hayalleri yerine kullanılmış olmaktadır.

1. Şairin ruhu ve hayalleri yerine kullanılan su imajı:

Çamlıbel'in şiir kitabının adı olan *Suda Halkalar* şairin tesadüfen seçtiği bir söz grubu değildir. *Suda halkalar* sözü şairin ruhunu temsil etmektedir. Su halkalarının suda titrek bir görüntü oluşturması ve şairin su halkaları ile ruhunu özdeşleştirmesi şiirin bu eserinin çıkış noktasını oluşturur:

Kalbim, başım, asabım o ilk uykularında,

Bir halka da yok ruhumun engin sularında! (Çamlıbel 1928: 12)

Şairin su ile ilgili kavramları kullanırken kendi varlığıyla ruhunu *engin sular* şeklinde tanımlaması dikkat çekmektedir. Engin sular sözünde sonsuzluğu çağrıştıran bir hayal vardır. Bu sonsuzluk şairin engin ruh dünyasıdır. Bu dünyanın varlığı şaire ilham kaynağı olmuştur. Şair bazen suyu bir ömre benzetir. Bu su maziye doğru hasret duyarak akmaktadır:

Ömrün geçecek, böyle en avare yaşında,

Maziye tahassürle akan bir su başında.'' (Çamlıbel 1928: 13)

Eserde suyun maziye hasret duyması şairin geçmişi özlemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Burada yine su ile şairin ruhu arasında bir benzerlik kurulmaktadır. Şair, ruhunun susamasından sıklıkla söz eder. O, sevgilisine susamış ve kırlarda yalnız dolaşmaktadır:

Suda, bitâb, açılan bir nergis!

Susadık, örtüldü bütün pencereler,

Yine ruhumda sesin hâkimdi.

Turkish Studies

Kırda yalnız dolaşırken şimdi

Seni söyler bana dağlar, dereler! (Çamlıbel 1928: 128)

Çamlıbel'in su ve tabiat dekoru içerisinde sevgilisini anarak dolaşması ve suya olan hasretini dile getirmesi sevgili ile su arasındaki münasebeti göstermektedir. Şair, burada çizdiği su imajı ile sevgilisini ve onun ruhunda bıraktığı susuzluğu terennüm etmektedir.

Şair hayal kurarak geçmişini düşünmektedir. Bir zamanlar omuzlarında su taşıyan kızları görmüş ve bu manzarayı yıllar sonra hatırlamıştır. Bu hatırlama sürecinde su ve çeşme şairin hayal dünyasını uyarır, onu geçmişe götüren birer imaj olarak kullanılmıştır:

Bazı bir yolcu ürperir tepeden

Hasta kalbimde bir damar sızlar:

Nerde omuzunda testisiyle giden,

Çeşmelerden su dolduran kızlar? (Çamlıbel 1928: 144)

Şair, su ve çeşme kelimeleriyle hayalen bir su imajı oluşturur. Bu imajı oluşturan faktör şairin ruhu ve hayalleridir. Hayal dünyasını su imajlarının süslediği Çamlıbel suyu geçmiş ve yaşanan an arasında hatırlanma yoluyla kurulan bir köprü olarak değerlendirir. Şair suyu sevgiliyle aynileştirerek hayal kurar, benzetmeler yapar. O, sevgilisine baktıkça parıldayan bir su görür:

Bir kalp olan vücuduna baktıkça git gide

Bulmaktayız hayaline bir tek nazarla yol,

Parlarsa bir güzel su nasıl bir sürahide

Ruhunda sanki bir su, vücudunda parlıyor... (Çamlıbel 1928: 145)

Suyun sevgili ile beraber kullanılması Çamlıbel'in şiirimize getirdiği yeni düşüncelerden birisidir. Daha önce klasik edebiyatımızda su kasideleri ve su üzerine şiirler yazılmıştı; ancak ilk defa Çamlıbel ile şiirimize maddi özellikleri ağır basan ve somut bir sevgiliye benzetilen su, bir imaj olarak kullanılmaktadır.

2. Sevgili ile beraber düşünülen bir kavram olarak su imajı

Faruk Nafiz'in *Suda Halkalar* adlı eserinde su imajı sevgiliyle beraber anlam kazanan onunla adeta özdeşleşen bir kavram olarak kullanılmıştır. Şair sevgilisini su kenarında ve birbirlerini severken hayal eder. Bu hayalinde sevgilisinin suya bakması ve şairi sevmesi su imajını anlamlandıran davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır:

Erguvan ile füsün ile deniz parlaktı.

Aşkımız dalgalanırken suya sessiz baktı:

Başı dönmüş gibi dalgın bu uzun zembreden,

Anlıyordum, beni sevmiştin o sevdim demeden. (Çamlıbel 1928: 54)

Şiirde suyun anlam kazanması şairin bu kavrama yüklediği anlamlarla bağlantılıdır. Şair, bir zamanlar beraber su içtiği kızın şimdi toprak olduğunu hatırlar. Böylece su geçmişini hatırlatan bir imaj olur:

Bahtın bir avuç toprağa kalp ettiği kızla

Kaç kere su içtik buradan taslarımızla!.. (Çamlıbel 1928: 6)

Bir zamanlar sevgiliyle su içtiği yer, şairi hüznünlendirmiş ve onu gözyaşlarına boğmuştur. Sevdiği kızla bir mayıs ayında beraberce yine aynı çeşmeden su içmiştir. Şimdi ise sevdiği kızı hiçkırarak anmaktadır:

Alnım yanarak, hiçkırarak durdum o yerde.

Bir gözyaşı sızsın diye kalbimdeki derde

Birlikte geçen bir mayısın hatırasından

Bir damla su içtim bu kırık çeşme tasından... (Çamlıbel 1928: 6)

Çamlıbel, suyu sevgili ile beraber düşünür. Suyun parlaklığı, suya vuran renk, suda oluşan halkalar ona hep sevgiliyi hatırlatır. Böylece su sevgiliyi hatırlatan, onunla birlikte düşünülen bir imaj olur. Sevgilinin sırma saçları suya akseder, bu sırada esen rüzgâra şair şöyle seslenir:

Şimdi ey bir serv-i simindir suda,

Esmeye, ey bâd, esme, canan uykuda! (Çamlıbel 1928: 131)

Sevgili ile beraber düşünülen su şairde ilham kaynağı olur. Ayrıca su kenarı ve rüzgâr sevgili hayaline eklenen ki kavram olarak karşımıza çıkar. Su böylece sevgilinin yaşadığı mekâna eşlik eden bir imaj olur. Suyu akseden *simin* renk sevgilinin saçlarıdır. Böylece şair, suyu sevgilin hatıralarıyla aynileştirir.

Sevgili ile beraber kullanılan su *durgun sudur*. Burada sevgilinin ruhunun durgun su gibi sakin olduğu hissi uyandırılır. Sevgili ile durgun su bir imajı oluşturan iki varlık olarak birlikte anılır:

Sarmamış ruhunu bir gün bile sevda buğusu,

Sanki sensiz yaşayan varlığı bir durgun su... (Çamlıbel 1928: 52)

Su, bir imaj olarak sevgili ile beraber düşünülür; bazen de sevgili yerine kullanılır. Suyun titremesi hasta bir kadın titremesi ile aynileşir. Böylece su imajı hasta bir kadın hayaliyle birleşerek şaire hüznün verir:

Bir parça teganni müzarın son gecesinden

Titrederdi sular bir kadının hasta sesinden... (Çamlıbel 1928: 52)

Görüldüğü gibi su imajı sevgili ile beraber kullanılan hatta sevgilinin yerine anlam kazanan ve onu temsil eden bir imaj olarak kullanılmıştır. Çamlıbel'in özellikle durgun veya titretilen suları imaj olarak seçtiğini görmekteyiz. Sudaki değişim veya görüntü sevgilinin hayaliyle birleşerek Çamlıbel'in mısralarına yansımıştır. Böylelikle su sevgili ile beraber düşünülen bir kavram olarak kullanılır.

3. Arka fon olarak seçilen su imajı

Eserde şairin bazen görselliğe önem vererek kişiler ve mekân ile ilgili tasvirlerle betimlemeler yaptığını görmekteyiz. Bu betimlemelerde su bir arka fon oluverir. Su tek başına değil bir manzarayı oluşturan dekorun bir parçası olarak tabloda yer alır:

Lakin bürümüş membain etrafını funda,

Artık ne sedasında o tat var, ne suyunda! (Çamlıbel 1928: 6)

Memba denilen su kaynağı, etrafını saran funda yaprakları ile beraber bir arka fon oluşturur. Bu fon genellikle bir tabiat tablosunu resmeder. Bu tabloda yalçın kayalıklar ve derin sular vardır:

Yükselen manzara yalçın, suların hüznü derin,

Bazı şirin görünür, bazı da korkunç etraf. (Çamlıbel 1928: 20)

Şairin suyu bir imaj olarak tabiat manzaralarında kullanması ve bu su manzarasını bir arka fon olarak şiire sokması Türk şiiri açısından bir yenilik olarak düşünülebilir. Daha önce Abdülhak Hamit ile başlayan egzotik tabiata yönelik Çamlıbel'de millî renklere bürünür. Hamit Hindistan'ın egzotik ormanlarını Türk şiirine sokmuştu. Ancak Çamlıbel'de bu manzaralar millî bir dekor olarak şiirimize girer. Yukarıda geçen Funda Akdeniz'e özgü bir bitkidir. Memba Anadolu'da hemen her yerde karşımıza çıkan Anadolu kültürüne has bir kavramdır. Bu iki kelime şiire arka fon olarak girerken Türk şiiri de millileşir. Bütün bunlara ek olarak Türk köyü ve köylüsü şiire somut bir varlık olarak girer. Faruk Nafiz, Türk köyü ve köylüsünü tasvir ederken Anadolu manzaraları çizer:

"Şairin gözü sadece Anadolu'dadır. Onun henüz keşfedilmemiş, gizli hazinesinde bütün sanatları besleyecek bereketli kaynaklar olduğuna inanır. Bu kaynaktan sanatımız fışkıracaktır" (Enginün 1992: 573).

Şair Anadolu'yu şiirlerinde işlerken su imajına ağırlık verir. *Suda Halkalar* adlı eserde görülen arka fonlarda su değişmez bir imaj olarak yerini alır. Bu fonlar sevgilinin dolaştığı veya şairin geçmişi hatırladığı mekânlar olarak dikkat çeker. Sevgili ve su imajı bir tabloyu oluşturan değişmez fonlar olarak bazen dekoratif birer varlık olarak kullanılırlar. Bu dekor şairin ruh aynasında şekillenerek mısralara fon olarak yansır. Bazen su imajı bir dekor olarak kullanılırken sevgili yerine sahil, söğüt, yeşil bağ gibi suyu çağrıştıran varlıklar su imajı ile beraber kullanılırlar:

Gizli sevdalar için yol soruyorduk, nerde?...

Sahil ıssızdı, söğütler lekesiz ufka dalar,

Suyun üstünde kılmıdadı yosunsuz.

Bir yeşil bağ gibi munisti uzaktan köyümüz, (Çamlıbel 1928: 53)

Şairin arka fon olarak tasvir ettiği bu mekân şiirde anlatılacak olan vakaya zemin oluşturur. Bu zemin üzerinde şair hatıralarını canlandırır. Böylece su imajı bir fon olarak yaşanan günlere zemin olur.

B. Benzetmeler

Çamlıbel'in benzetmelerinde soyut ve somut kavramları bir arada kullandığı görülmektedir. Çamlıbel'in kurduğu benzetmeler şiiri farklı bir boyuta taşıyacak güçlü bir yapıya kavuşturmuştur. Şiirsel düzlemde düşünce olursak Çamlıbel'in kullandığı benzetmelerle şiirin düşünsel boyutunu zorladığı görülmektedir. Şiirde yapı, kavram ve düşünce boyutu ekseninde bu durumun gittikçe daha canlı bir şekilde ortaya çıktığı muhakkaktır. Çamlıbel'in şiirlerinde sıklıkla benzetmelere başvurması düşündürücüdür. Benzettiği kavramların çoğunlukla somuttan soyuta doğru giden bir eksende şekillendiği görülür. Somut ve soyut kavramların bir araya gelmesiyle oluşan bu şiirsel yapıda Çamlıbel'in düşünce sınırlarını zorlayarak okuyucularının daha önce belki de farkına varamadığı yeni imajları canlandırma çabası etkili olmuştur, denilebilir.

Türk şiirinin düşünsel temellere dayandırılması, şiire yeni anlam kapılarının açılması yeni Türk şiirinin ciddi kazanımlarından biri olarak düşünülebilir. Bu benzetmelerde şairin okuyucuda yeni düşünce kapılarını zorlayarak açması Çamlıbel'in şiirimize getirdiği yenilikler arasında

sayılabılır. Şiirlerin anlam ve biçim boyutu dikkate alındığında Çamlıbel'in anlam boyutuna yeni açılımlar getirdiği söylenebilir. Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı eserinde birçok benzetmeyi art arda kullanması onun anlatmak istediği kavramlara yeni anlamlar kazandırma çabasından kaynaklandığı söylenebilir. Şiirsel boyutta ise bu duygulanmaların yeni Türk şiirine kazandırdığı anlam başkalaşmaları eski şiirimizden farklı ve orijinaldir. Şiirde anlam aramaktan öte, şiire katılan anlamların düşünce sınırlarını zorlaması ve yeni anlamların ancak zihnî bir gayretle kavranabilmesi *Suda Halkalar* adlı eserin yeni Türk şiirimize getirdiği yeniliklerden birkaçı olarak değerlendirilebilir. Anlam derinliği ve anlam başkalaşması şiir tahlillerinde üzerinde durulan konulardan biridir. Ancak Çamlıbel'in şiirlerinde bu anlam olaylarının dışında yeni kazanımlar mevcuttur. Bu kazanımlardan birisi şairin kendi ruhundan bir şeyleri şiire katarak şiirsel zemini şahsileştirmesidir. Çamlıbel, bu doğrultuda şiirlerine yeni ama orijinal anlamlar katarak poetik zemini güçlendirmiş ve şiire anlam derinliği katmıştır. Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı şiir kitabında *gibi* edatı en sık kullanılan benzetme sözcüğüdür. Bu kelime ile açık, anlaşılır ama anlam derinliği olan yeni bir yapının şiire kazandırıldığı görülmektedir. Çamlıbel'in *Suda Halkalar* sözünü eserine başlık yapması da bu doğrultuda düşünülecek olunursa tesadüfi olmadığı anlaşılır. Bu sözde de gizli bir benzetme görülmektedir. Şairin ruhu sudaki halkalar gibi gittikçe dağılan ve bir müddet sonra yok olan duygusal dalgalanmalardan oluşmaktadır. Suda oluşan halkalar gittikçe genişleyip kaybolur. Bunun gibi şairin birtakım duyguları da sonsuz emel denizinde halkalanıp bir müddet sonra hayaller sona ermektedir. Eserin adında gizlenen bu benzetme esere yenilik ve orijinallik katmaktadır.

1. Muhayyel benzetmeler

Şair, bazı mısralarında muhayyel benzetmelere başvurur. Bu benzetmeler hayaller ve şairin duygulanmaları ile birleşerek çeşitli duygulanmaları anlatan şiirler olarak karşımıza çıkar. O, kurduğu hayalleri şiirsel boyuta taşıırken hayal gücünün sınırlarını benzetmelerle çizer. Bu benzetmelerde şairin muhayyilesinin ne kadar geniş olduğu görülür. Eserdeki muhayyel benzetmelerin odak noktasında şair ve sevgilisi vardır:

Sis ve gölgeyle dalan sahile yorgun çıktık.

Yuva yapmış gibi memnun ikimiz bir dalda, (Çamlıbel 1928: 53)

Ancak bu birliktelik uzun süre devam etmez. Çamlıbel'in muhayyel benzetmelerinde hicran ve yeis bir arada hayal edilir:

Hicran başında kartala benzer ki yeis ile

Simanı bir bulut gibi kaplar kanatları. (Çamlıbel 1928: 146)

Eserde ifade edilen duygular hayali varlıklarla çevrelenir. Bu varlıklar şairin karamsar ruh haline uygun seçilir. Ruh dünyası hicran ve yeis ile kaplı olan şairin etrafında bu olumsuz duruma uygun olmak üzere canavarlar yer alır:

Şimdi ben fırtınalar geçmeyen orman gibiyim,

Şimdi bağırmı da kudurmuş canavarlar yaşıyor, (Çamlıbel 1928: 39)

Şairin muhayyel benzetmelerine canavarlar ve vahşi hayvanların zehirleri eşlik eder:

Bir samyeli esmiş gibi ruhumda zehirden

Duydum yine bin bir kadının derdini birden (Çamlıbel 1928: 7)

Çamlıbel'in yaşadığı mekânı ve etrafındaki olay ve durumları karamsar bir ruh haliyle gözlemlemesi şiirdeki benzetmelere aynıyla yansımıştır. Şair geceleri bile yorgun olarak düşünür:

Turkish Studies

Her dudak başka nağmeler heceler,

Böyle yorgun sürüklenir geceler. (Çamlıbel 1928: 156)

Görüldüğü gibi eserdeki muhayyel benzetmelerde genel çerçeve olumsuz durumlar ve olaylardan oluşur. Şairin ruh dünyası ile içerisinde yaşadığı mekân ve etrafındaki insanları bu bakış açısıyla görüp değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Bu duygularını benzetmelerle dile getiren Çamlıbel'in muhayyelde fazla durmayıp görsel benzetmelere ağırlık verdiğini görmekteyiz.

2. Görsel benzetmeler

Şairin bazı duygularını ve düşüncelerini görselleştirerek daha anlaşılır kıldığını görmekteyiz. Çamlıbel'in bu tavrı, eski şiirimizin hayallerle dolu ve anlaşılması güç benzetmelerinin tersine anlaşılır ve gözle görülebilir durumları anlatma çabasından kaynaklanmaktadır. Şiir kitabının ismi olan *Suda Halkalar* bile suda oluşan halkalanmaları gözümüzde canlandırmaya yarayan *görsel* bir adlandırmadır.

Eserdeki benzetmelerden birisi evin insana, pencerenin de göze benzetilmesidir. Bu benzetmede evi şahsileştirme ve cansız bir varlığa kişilik kazandırma gayreti vardır. Şair evin pencerelerinin yaşlı bir göze benzemesini görsel bir benzetme olarak kullanır. Bu görsellikte canlılık ve bir ruh vardır:

Hepsi bir başka tahassüs veriyor goncaların:

Kimi şehvet gibi kızgın, kimi sevda gibi saf. (Çamlıbel 1928: 20)

Şair, görsel benzetmelerinde somut varlıklardan muhayyele doğru giden bir yolda yürür görünür. O, somut bir varlık olan goncayı şehvete ve bazen de sevdaya benzetir. Böylece Çamlıbel, muhayyel durumları somut öğelere benzeterek anlatmak istediği düşünceyi görselleştirir. Şairin bu tutumunda duygularını somutlaştırarak anlaşılır kılma isteği belirgin olarak görülmektedir.

Hecenin beş şairinden biri olan Çamlıbel, eski şiirimizin tersine sade akıcı ve anlaşılır benzetmeler yaparak duygularını ve söylemek istediklerini belirginleştirerek anlatır:

Bir yüz gibi şekil aldı hayalimde teselli,

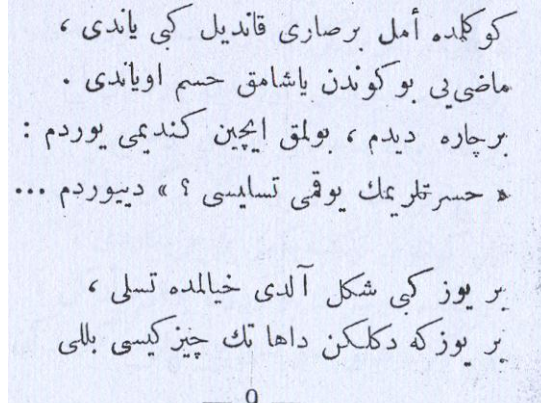
Bir yüz ki diklenen daha tek çizgisi belli (Çamlıbel 1928: 9)

Tesellinin bir yüz gibi şekil alması da muhayyel benzetmenin görsel hale dönüştürülme kaygısından kaynaklanmaktadır.

Şairin emelleri, hayalleri geleceğe değil maziye dönüktür. Geçmişte yaşananlar, hatıralar bir kandil gibi zaman geçtikçe erimektedir. Şair, emeli bir sarı kandile benzetir. Bu benzetmede geçmişi yeniden yaşama arzusu hâkimdir:

Gönlümde emel bir sarı kandil gibi yandı,

Maziye bugünden yaşamak hissim uyandı. (Çamlıbel 1928: 9)

Emel kavramının anlaşılması için şair görselliğe başvurmuş ve emeli bir kandil şeklinde resmetmiştir. Bu tabloda baskın renk sarıdır. Sarı sonbaharı ve ayrılığı temsil eder. Eylül romanında sarı yaprakların hüznü ve ayrılığı temsil ettiği gibi bu mısralarda da sarı aynı ruh atmosferini gösterir.

3. Şiirsel zemini güçlü benzetmeler

Bu gibi benzetmelerinde şair, sorular sorarak ruhundaki karışıklığı, bilinmezliği ve cevap bulamadığı soruları şiirsel dilde ifade eder. Şiirsellik benzetmeler yoluyla zirveye çıkar. Bu şiirselliğe ahenk unsurları eşlik eder:

Solgun çimenleriyle, hazin gülleriyle lâl,

Âsâr içinde bir sarışın türbedir Nihâl (Çamlıbel 1928: 69)

Şiirde musikiye önem veren şair mısralarında şiirselliği ön plana çıkarır. Düşüncelerini estetik plana aktaran Çamlıbel, mısralarında şiirselliği arttırarak şiirsel duygu yükünü taşıyabilecek güçlü şiirsel zeminler oluşturur.

Eserdeki bazı mısralar bir musiki nağmeleri gibi akıcı bir üslûpla yazılmışlardır. Bu mısralarda musiki ve estetik bir arada ahenkle şiire yön verir:

Son fecri mukadder gibi yalnız seni bekler!

Uzlette kalan gönlüme ses verdi melekler (Çamlıbel 1928: 11)

Şiirsel zemini güçlü benzetmelerde doğal olarak, anlatılmak istenen düşünce ikinci plana aktarılır. Burada önemli olan düşüncenin kendisi değil müzikalitesidir. Bu tür benzetmelerin odak noktasında yine şair ve sevgilisini görmekteyiz:

Gezdi rüzgâr gibi enginlerde

Gamlı bir mersiye halinde sesin. (Çamlıbel 1928: 127)

Şiirselliği sağlamak için ses unsurlarından yararlanan şair, gelecek zaman eki olan –ecek ekini tekrar ederek anlamı taşıyan şiirsel zemini güçlendirme gayreti içerisine girer:

Zülfün yay gibi kuvvetli çelik tellerine

Takılan gönlüm 'asırlarca peşinden gidecek,

Sen bir ahu gibi dağdan dağa kaçsan da yine

Seni 'aşkım canavarlar gibi takip edecek!.. (Çamlıbel 1928: 29)

Turkish Studies

Şair bu eserinde şiirselliğe önem vermiş ve bu bağlamda şiirsel zemini güçlü tutmuştur. Bu tür mısralarda anlam ikinci planda kalmaktadır.

4. Sorularla güçlendirilmiş benzetmeler:

Çamlıbel'in şiirlerinde sorularla güçlendirilmiş benzetmeler şiire ayrı bir anlam derinliği katar. Böylece şair, güçlü benzetmeler ve sorularla duyguların etkileyciliğini artırır:

Engin mi denizler gibi, coşkun, yaramaz mı?

Kumral mı? Ela gözlü mü? Esmer mi? Beyaz mı?.. (Çamlıbel 1928: 10)

Şairin bazı durumlarda iç dünyasında yaşadığı şaşkınlık ve cevaplayamadığı sorular şiire tekrarlama şeklinde yansır. Bu tür sorularda konuşma dilinin rahatlığı dikkat çeker:

Gezdi asabımı bir korku, uyandım baktım:

Benziniz gül gibi, Pervin...ne haber? (Çamlıbel 1928: 67)

Günlük konuşma dilinin rahatlığında sorularla benzetmeleri güçlendiren şairin ruh dünyasında yaşadığı çaresizlik ve ümitsizlik bu sorulara yansır. Çamlıbel'in şiirlerinde karşımıza çıkan bedbin ruh hali onun benzetmelerinde de karşımıza çıkar:

Çökmüş gibi yorgun bu tülün ye'si nihale,

(...)

Lazım mı, dedim, kalbime eş hasta yaşarken? (Çamlıbel 1928: 60)

Cumhuriyet devri Türk şiirinin önde gelen şairlerinden olan Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı şiir kitabı günümüze kadar Latin harfleriyle basılmadığı için şiirlerine başvurduğu bu benzetmeler saklı kalmış ve şairin bu yönü üzerinde pek durulmamıştır. Çamlıbel, sade Türkçe ile şiirlerini oluştururken sade dilin akıcılığını ve sıcaklığını karamsar tablolarla gölgelemiştir. Onun şiirlerindeki matem duygusu ruhindaki ıstırapların ve kendince cevap bulamadığı soruların şiirine yansması olarak değerlendirilebilir:

Bir ölüm matemi halinde eserken nefsin

Ömrü bir dal gibi biçarelerin sallanıyor,

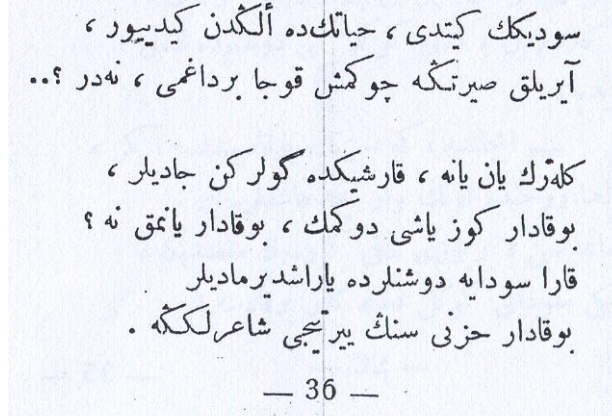
İhtiyarlar yanıyor, körpe çocuklar yanıyor,

Bu köyün sıtmal bağırında cehennem mi, nesin?.. (Çamlıbel 1928: 23)

Mısralarda geçen benzetmelerde sorular şiirin anlam yönünü ortaya çıkarmaktadır. Şiirin son mısramı soru ile bitirmek ve sorunun hemen öncesinde benzetmelere başvurmak Çamlıbel'in şiiriyetinin belirgin özelliklerinden biridir. Bu durumu bazen tek bir mısra içine sığdırmayı başaran şair, kısa ve etkili söyleyişle benzetmeler yapmaya devam eder:

Sevdiğin gitti, hayatın da elinden gidiyor,

Ayrılık sırtına çökmüş koca bir dağ mı, nedir?.. (Çamlıbel 1928: 36)

İkinci mısradaki hem ayrılığı bir dağa benzetmiş hem de aynı mısradaki soru yoluyla anlatımı güçlendirmiş ve etkili kılmıştır. Bu tavrını arka arkaya sıraladığı sorularında da sürdüren Çamlıbel, benzetmelerini soru zemininde inşa eder:

İnleyen memleketimdir bu tekerlekte, dedim,

Hangi bir köylü bu kağıyla sürünmekte? dedim.

Canlı bir yüz bana yaklaştı, muhabbetle dolu,

Kim bu? Nerden bu geliş? Hangi yolun yolcusu bu?.. (Çamlıbel 1928: 17)

Hem soru sormak hem de soruyla beraber benzetmeler yapmak Çamlıbel'e has üslubun özelliklerinden biridir. Onun şiiriyetini anlamak ve Türk şiirine getirdiği yenilikleri belirlemek için bu benzetmelere yoğunlaşmak ve bu benzetmeler üzerinde ciddi incelemeler yapmak gerekir. Eserdeki benzetmeler, Çamlıbel'in şiiriyetini çerçeveleyen açık işaretlerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

5. Portreleştirilen benzetmeler:

Şairin kullandığı bazı benzetmelerde gözümüzün önünde bir tablo canlanır. Bu tabloda köy insanı ve bu insanın çeşitli portreleri vardır. Şairin bu eseriyle Türk şiirine getirdiği yeniliklerden birisi de budur. O, köy insanını sesiyle ve maddi görüntüsü ile şiirsel düzlemde tabloşturan bir şairdir. Ayrıca bu köy insanı basit bir insan değil bir kahramandır:

Bu gelen bir yuvasız kuş gibi pervasızdı,

Bu gelen köylü, sesinden tanıdım, bir kızdı.

Sanki vurmuş da onun bir kara sevda başına

Kahramanlar gibi yalnız çıkıyor dağ başına... (Çamlıbel 1928: 218)

Şiirdeki bu kahraman bir kız olarak tasvir edilmiştir. Kızların sevilen veya âşık olunan birer figür olarak değil de bir kahraman olarak Türk şiirine girmesi Çamlıbel ile başlar. Daha sonra bu kahraman kız tipi Aka Gündüz'ün *Dikmen Yıldızı* ve *Tank-Tango* adlı romanlarında veya *Bu Toprağın Kızları*'nda roman kahramanı olarak karşımıza çıkarlar. Çamlıbel'in kahraman diye nitelediği kızlar Aka Gündüz'ün romanlarında somut birer numune olarak yer alırlar.

Çamlıbel'in şiirlerinde doğa, köy hayatı, sadelik ve insana doğru gidiş portreleştirilir. Bu portrede insan ve mekân aynılaşır, varlıklar ruhanileşir. Tıpkı evin insanlaşması gibi:

Yaşlı bir göz gibi sahraya bakan pencereimin.

Bu dağın gülleri, derdim ki neden solmuşlar? (Çamlıbel 1928: 5,21)

Şair bazen köy manzaralarını portreleştirir. Bu manzara şairin kendi etrafında gördüğü ve bizzat yaşadığı bir tablo olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin kendi hayat tecrübelerinden yola çıkarak tasvir ettiği bu manzaralar onun tasvir çabasını ve portre denemelerini ortaya koyan gayretler olarak değerlendirilebilir:

Bir yeşil bağ gibi munisti uzaktan köyümüz,

Sonra karşımda hazin, rengi sararmış bir yüz... (Çamlıbel 1928: 53)

Bu tablolarla neşe değil hüznün hâkimidir. *Sarı yüz* ve *hazin* kelimeleri bu tavrı bize açıklamaktadır. Şairin portrelerinde hastalıklı tipler çizmesi onun karamsar ruh halinin şiire yansması olarak görülebilir. O, çizdiği tablolarla ben merkezli bakış açısına matem duygusu katarak şiirsel portrelerine hüznün unsuru ekler. Böylece portrelerde mutsuz ve matemli insan figürleri karşımıza çıkar.

6. Ruhsal benzetmeler:

Şair, yaptığı benzetmelerde insan ruhunu, düşüncelerini benzetmelere başvurarak tasvire yönelir. Bu benzetmelerde ruh tahlillerine başvurmaz. Ancak, kendi iç dünyası merkezli ruhsal tasvirler yapar. Bu tasvirlerini benzetmelerle zenginleştirir. Bununla birlikte ruhsal benzetmelerinde hüznün ve iç sıkıntısı baskın duygular olarak görülür:

Bir siyah div gibi yaklaştığı esnada gece

Ruhum işkencededir, benliğim işkencededir... (Çamlıbel 1928: 21)

Şairin ruhu gecenin yaklaşmasıyla işkence görmeye başlar. Bu durum gecenin karanlığı ile şairin iç dünyasının kararmasının eş zamanlı ortaya çıktığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Çamlıbel'de aşk kavramı şairin ruhunu sevgiliye bağlayan bir vasıta olarak belirginleşir. Bu aşkta ruhun heyecandan taşması ve çılgınlık belirtileri vardır:

Başka bir kalbe dayanmış gibi gördüm de seni

Taştı ruhumda bir 'umman, o zaman çıldırdım. (Çamlıbel 1928: 52)

Kıskançlığın şairin ruhunda açtığı yaraları bu mısralarda ruhsal tarafı ağır basan bir benzetme içerisinde görmekteyiz. Şair, sevgilisine öylesine bağlanmıştır ki onun nefesi şairin ruhunu yakar ve titretir:

Birdenbire yanmış gibi ruhum nefesinden

Titrer seni koynumda uyutmak hevesinden... (Çamlıbel 1928: 132)

Şair, ruhunda oluşan hissî dalgalanmaları bir mumun titrek ışığı gibi kendi ruhunun titremesi şeklinde tasavvur eder. Bu titreyiş sadece sevgili hasretinden değil öksüzlük gibi olumsuz durumlarda da ortaya çıkar:

Titrerdi bir öksüz gibi gönüller.

Ruhunda açılmış gibi solgun sarı güller (Çamlıbel 1928: 147)

Turkish Studies

Görüldüğü gibi ruhsal benzetmelerde şair genellikle olumsuz duyguları anlatmaktadır. Ayrılık, sevgilinin hasreti ve ölüm korkusu bu olumsuzlukların başında yer alır:

Bir yandan ölüm korkusu ta ruhumu deldi,

Bir yanda kanat kırdı melekler gibi nisan... (Çamlıbel 1928: 148)

Eserdeki ruhsal benzetmelerde genelde kendi ruhunu tasvire yönelen şair, ruhunun cehennem azabıyla yandığını anlatırken bu benzetmeye sonbahar tablosu da ekler:

Ruhumda bir cehenneme benzer hayali var.

Uzlet zamanı: İşte sükûn, işte sonbahar! (Çamlıbel 1928: 64)

Ruhsal benzetmelerin yapıldığı mısralarda iyimser tablolar yoktur. Bu tablolar solmuş yaprakların veya sonbahar akşamlarının ya da derin uçurumların fon olarak kullanıldığı matemli manzaralar olarak tasvir edilir. Kendi ruhunu benzetmelerle ifade eden şair, ruhunun korkunç uçurumlara dönüştüğünü anlatarak benzetmelerine karanlık duygular katar:

Öttükçe o hasretle genişlerdi, duyardım.

Korkunç uçurumlar gibi ruhumda derinlik (Çamlıbel 1928: 44)

Acı çeken bir ruh ve bu ruha eşlik eden sevgili imajı Çamlıbel'in ruhsal benzetmelerinin genel yapısını oluşturur. Şair, sevdiği kızın isminin *Nihal* olduğunu söylerken onun fizikî yapısı ve bu yapıyı oluşturan hastalıklı görüntüyü tasvir eder. Bu solgun ve sararmış sevgili bir heykele benzemektedir:

İnce bir kızdı bu solgun, sarı heykel gibi lal

Sanki ruhumdan uzak, sisli bir akşamdı Nihal! (Çamlıbel 1928: 51)

Yukarıdaki mısralarda geçen *Sisli akşam* ve *solgun, sarı heykel* sözleri ruhsal benzetmeleri oluşturan tablonun arka fonları olarak karşımıza çıkmaktadır. Şairin başta kendi ruhunu sonra da sevgilisini tasvirlerle başvurarak benzetmesi olumsuz durumları karşılayan ifadeler olarak görülebilir. Özetleyecek olursak Çamlıbel, ruhsal benzetmelerinde karanlık ve matemli tablolar oluşturur. Bu tabloların merkezine kendini ve sevgili unsurunu koyar. Karanlık uçurumlarda veya solgun akşamlarda matemli duygular taşıyan benzetmelerini şiirine bir dekoratif unsur olarak ekler.

7. Çeşitli duygulanmaları anlatan benzetmeler:

Çamlıbel'in kimi mısralarında çeşitli duygulanmalar görülür. Şair bazen şiirlerinde mantıksal çıkarımlar yapar. Bu çıkarımlarında felsefî derinlik ve duygu yoğunluğu yoktur:

Anladım ben, niye her ruha tekindir denemez,

Niye bir kuş gibi her saçta gönül dinlenemez! (Çamlıbel 1928: 18)

Şair gerçeğe ulaşma yolunda sorduğu “niye?” sorusunu mantıksal çıkarım yaparak cevaplandırır. Çamlıbel'in şiirsel benzetmelerinde aşk temel problem ve şairin zihnini meşgul eden tek etken olarak görülür. Böylece aşk, çeşitli duygulanmaların kaynağı ve merkezi olur. Bu kavram şaire aynı anda birçok duyguyu birden yaşatır. Şair bazen *heyecanlı*, bazen *durgun* bazen de *sevgi*, *emel* ve *neşe* dolu duygularla mısralarını oluşturur:

Kuşlar gibi derdinle bugün darmadağındır

Kalbimde güneş, sevgi, emel, neşe, ne varsa (Çamlıbel 1928: 47)

Turkish Studies

Çamlıbel'in şiirlerinde baskın duygu karamsarlıktır. Bilindiği gibi insan psikolojisi ile yaşanan mekân arasında mantıklı bir ilişki vardır. Mutsuz insanlar karanlıkları ve geceyi tercih ederken mutlu insanlar sabah saatlerini ve aydınlığı seçerler. İyimserlik ve karamsarlığın şiire yansımaları Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı eserinde benzer bir yaklaşımla ele alındığını görmekteyiz. Şairin içerisinde bulunduğu bu psikolojik durum onun tabiatı gamlı görmesine neden olur:

Gece vurmuş gibi aksin denize

Kalbimiz gamlı heyulanı taşır (Çamlıbel 1928: 130)

Şiirde *gece* ve *gamlı heyula* kelimeleri şairin duygularını gösteren ipuçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdaki benzetmede şair hem kendini hem de sevgilisini gamlı görmektedir. Şairin karamsar bakışı şiirlerinde sıklıkla kullandığı *gibi* edatıyla benzetmelerine matemli bir hava verir:

Sonra üzgün gibi, kırgın gibi söz söyleyişi!

Güldü, alnımda gezen gözleri matemle dolu, (Çamlıbel 1928: 54)

Ancak şair bu matemden şikâyetçi değildir. Özellikle sevgilisinden gelecek matemli arzu etmektedir:

Yüksel ki bu gurbette esirin gibi daim

Senden gelecek mateme bin canla fedayım! (Çamlıbel 1928: 12)

Matem ve aşkı bir arada düşünen şair, benzetmelerinde bu iki kavramı yan yana kullanmayı tercih eder. Şairdeki karamsar ve hastalıklı ruh hali onun kâinattan ağlama sesleri duymasına yol açar. Bununla birlikte şair, bu duygusunu yine benzetmelere başvurarak ifade eder:

Girilir, teşne dudaklar gibi çatlar toprak,

Masivadan bana ağlar gibi sesler duyulur (Çamlıbel 1928: 21)

Dudaklar çatlak topraklara benzetilmiş; *ağlar gibi sesler* söz grubu ile de kalbin çatlak dudaktaki gibi manen çatladığı ve ağlama seslerini duyduğu söylenmiştir. Şiirdeki kederli hava mekânın şair tarafından kederli algılandığını göstermektedir:

Akşam, kederli sahile rüzgâr esince gel,

Sevdalı bir kadın gibi solgun ve ince gel! (Çamlıbel 1928: 61)

Şiirdeki *kederli sahil* sözü mekânın olumsuz algılandığının ve şiire zemin olan mekânın şairin perspektifinden karamsar görüldüğünün bir kanıtıdır. Daha önce ifade ettiğimiz gibi bu algılama şekli yine benzetmelerle tahlil ve tasvir edilmiştir. Şairin sevgilisini tasvir ettiği benzetmelerde onun davranışları anlatılır:

Sonra çılgın gibi söz söylemeden kaldırdı

Derde, sevdaya açık bir gül olan gözlerini,

Sevgilinin gözlerini kaldırıp bakışı anlatılırken gözlerinin bir güle benzetildiğini görmekteyiz. Başka bir mısradaki yine gül benzetmesi yapılır. Bu defa sevgilinin benzi gül gibi kızarmıştır:

Benziniz gül gibi, Pervin... Ne haber?

—Korkulu pek!

Turkish Studies

Yardım etmese eğer Tanrı, kız elden gidecek.

Görseniz halini bir kere...

Atıldım dışarı,

Kuduran fırtına alnımda savurdukça karı (Çamlıbel 1928: 67)

Eserde şair, kendini ve duygularını şiirlerinin tam ortasına yerleştirirken sevgilisini de ihmal etmez. *Matem, korku, ayrılık, ağlama* ve *hüzün* gibi çeşitli duyguları şiirsel söyleyişle dile getirir. Burada şairin çeşitli duyguları bir arada yaşadığı görülmektedir.

Sonuç

Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Suda Halkalar* adlı şiir kitabı bugüne kadar Latin harflerine aktarılmamıştır. Eserde şair, su imajlarını ve benzetmeleri sözcüklere çeşitli anlamlar yükleyerek kullanmıştır. Bu imajlar genellikle sevgili ile beraber ya da şairin ruhu ve hayalleri yerine kullanılmıştır. Ayrıca eserde su imajları şiirsel zemini oluşturan bir arka fon olarak da yer alır. Benzetmeler ise muhayyel, görsel, şiirsel zemini güçlü, portreleştirilen, ruhsal ve çeşitli duygulanmaları anlatan benzetmeler şeklinde gruplandırılabilir. Bu benzetmelerde baskın duygu karamsarlıktır. Şairin hayata karamsar ve içe kapanık duygularla baktığı ve bu bakış açısıyla benzetmeleri oluşturduğu görülmektedir. Benzetmelerin çıkış noktası ise sevgili ile düşünülen hayallerdir. Bu hayaller ve benzetmeler içerisinde şair realiteden muhayyele kayan bir çizgide duygularını şiirleştirir. Eserdeki şiirlerde şairin ben merkezli ve bu merkeze en yakın duran sevgili odaklı benzetmeler yaptığı görülmektedir. Şiirlerin hemen hemen büyük bir kısmında yalnız iki kişi vardır: şair ve muhayyel sevgilisi. Şairin su imajları ve benzetmeleri, bu iki kişinin etrafında dönen ve döndükçe derinleşen duygulanmaları anlatmakla vazifelidir.

KAYNAKÇA

ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz (1928), **Suda Halkalar**, Sanayi-i Nefise Matbaası, İstanbul.

ENGİNÜN, İnci (1992), **Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı IV** (Çağdaş Türk Şiiri), Ankara.